

**GLOBALLASHUV SHAROITIDA YOSHLARDA MA'NAVIY
IMMUNITETNI SHAKLLANTIRISHDA ISLOM MA'RIFATINING
PROFILAKTIK AHAMIYATI**

Suyunova Ravshanoy Komiljon qizi¹

Xudoyberdiyev Rashid Zokir o'g'li²

Toshkent davlat tibbiyot universiteti talabasi¹

Toshkent davlat tibbiyot universiteti. O'qituvchi²

***Annotatsiya.** Ushbu maqolada islom qadriyatlari va ma'rifatining zamonaviy globallashuv sharoitidagi strategik ahamiyati "bio-psixo-sotsio-spiritual" (biologik-ruhiy-ijtimoiy-ma'naviy) paradigma asosida tadqiq etiladi. Tadqiqotda islomiy tamoyillarning jamiyatda "ma'naviy filtr" va "kognitiv immunitet" yaratishdagi funksiyalari, shuningdek, bo'lajak shifokorlar kasbiy etikasini shakllantirishdagi o'rni tahlil qilingan. Maqolada Islom ma'rifatidagi "Maqosid ash-Shari'a" (Shariat maqsadlari) konsepsiyasining zamonaviy bioetika standartlari bilan o'zaro integratsiyasi ilmiy asoslab beriladi. Sotsiometrik tahlillar natijasida islom qadriyatlarining shaxs ruhiy salomatligi va ijtimoiy barqarorligini ta'minlashdagi samaradorligi isbotlangan.*

***Kalit so'zlar:** Islom ma'rifati, ma'naviy qadriyatlar, bioetika, deontologiya, paradigma, ma'naviy immunitet, globallashuv, kognitiv xavfsizlik, Maqosid ash-Shari'a.*

Kirish. XXI asr insoniyat tarixida texnologik inqiloblar va raqamli transformatsiyalar davri sifatida muhrlanmoqda. Biroq, zamonaviy tibbiyot fani o'zining texnologik cho'qqisiga ko'tarilgan bir paytda, kutilmagan "antropologik inqiroz"ga duch keldi. Shifokorlik kasbi o'zining azaliy deontologik (axloqiy) ildizlaridan uzilib, shunchaki sovuq "servis xizmati" darajasiga tushib qolish xavfi ostida turibdi. Globallashuv sharoitidagi kognitiv xurujlar va axloqiy relyativizm

(qadriyatlarning nisbiyligi) shifokor va bemor o'rtasidagi muqaddas ishonch ko'priklarini yemirishga harakat qilmoqda. Bunday murakkab sharoitda Islom qadriyatlari va ma'rifati — shunchaki diniy e'tiqod tizimi emas, balki shaxs va jamiyat salomatligini asrashning strategik "ma'naviy filtr"i sifatida namoyon bo'lmoqda.

Ushbu tadqiqotning dolzarbligi shundaki, Islom ma'rifati insonni nafaqat "biologik tana", balki "ruh, aql va ijtimoiy borliq" (Bio-Psixo-Sotsio-Spiritual) uyg'unligi sifatida ko'radi. Islomdagi "Maqosid ash-Shari'a" (Shariat maqsadlari) tamoyillari zamonaviy bioetika muammolariga — evtanaziya, gen muhandisligi va sun'iy intellekt etikasi kabi masalalarga eng adolatli va oqilona javoblarni bera oladigan fundamental manbadir. Binobarin, bo'lajak shifokorlar uchun islomiy ma'rifatni o'rganish — bu o'z kasbiy mas'uliyatini chuqurroq anglash va jamiyatda "ma'naviy immunitet"ni shakllantirishning asosiy shartidir.

Shu o'rinda ta'kidlash joizki, buyuk vatandoshimiz Abu Ali ibn Sino o'zining 'Tib qonunlari' asarida inson salomatligini faqat jismoniy muvozanat emas, balki 'nafsiy va ma'naviy poklik' bilan bog'lagan edi. Bugungi kunda zamonaviy neyropsixologiya va psixosomatika fanlari e'tiqodli insonlarda stress gormonlari (kortizol) darajasi pastligini hamda ma'naviy xotirjamlik immun tizimini rag'batlantirishini ilmiy isbotlamoqda. Islom ma'rifatidagi "Qalb xotirjamligi" (Sakinat) tushunchasi — bu shunchaki metafora emas, balki organizmning gomeostatik barqarorligini ta'minlovchi neyrobiologik omildir. Binobarin, islomiy qadriyatlar jamiyatimizning ma'naviy genofondini asrash bilan birga, har bir shaxsning biologik salomatligini himoya qiluvchi "tabiiy qalqon" vazifasini ham o'taydi.

Tadqiqot maqsadi. Ushbu tadqiqotning asosiy maqsadi — islom qadriyatlari va ma'rifatining hozirgi globallashuv davridagi ijtimoiy-ma'naviy ahamiyatini tahlil qilish hamda ushbu qadriyatlarning tibbiyot oliygohi talabalari (bo'lajak shifokorlar) kasbiy etikasini (deontologiyasini) shakllantirishdagi integratsion o'rnini ilmiy asoslab berishdan iborat.

Shuningdek, tadqiqot doirasida quyidagi vazifalar belgilab olindi:

Islom ma'rifatidagi axloqiy tamoyillarning zamonaviy bioetika standartlari bilan o'zaro mutanosibligini aniqlash;

Globalashuv sharoitida yoshlarda "ma'naviy immunitet"ni shakllantirishda islomiy qadriyatlarning profilaktik xususiyatlarini o'rganish;

TDTU talabalari o'rtasida o'tkazilgan sotsiometrik so'rovnoma orqali ma'naviy omillarning kasbiy mas'uliyatga ta'sirini baholash.

Material va metodlar. Tadqiqot jarayonida islom qadriyatlari va ma'rifatining hozirgi davrdagi ahamiyatini yoritishda interdissiplinar (fanlararo) yondashuvdan foydalanildi. Tadqiqot obyekti sifatida Toshkent davlat tibbiyot universiteti turli yo'nalishlarida 1-2-3 kurslarda tahsil olayotgan 100 nafar talaba tanlab olindi.

Tadqiqotda quyidagi metodologik usullardan foydalanildi:

Sotsiometrik so'rovnoma metodi: Talabalarning islomiy ma'rifat va ma'naviy qadriyatlarga bo'lgan munosabatini aniqlash maqsadida maxsus tuzilgan 15 ta savoldan iborat anonim so'rovnoma o'tkazildi. So'rovnomada respondentlarning etik qarashlari, kasbiy mas'uliyat va diniy ma'rifatning ruhiy barqarorlikka ta'siri baholandi.

Komparativistik (qiyosiy) tahlil: Islom ma'rifatidagi axloqiy normalar va zamonaviy xalqaro Bioetika deklaratsiyasi hamda Jeneva deklaratsiyasi (2017-yil, yangi tahrir) tamoyillari o'zaro qiyosiy tahlil qilindi.

Sinergetik tahlil: Inson salomatligining to'rt komponentli modeli (biologik, psixologik, sotsial va spiritual) asosida islomiy qadriyatlarning profilaktik ahamiyati o'rganildi.

Statistik tahlil: So'rovnoma natijalari Microsoft Excel va SPSS dasturlari yordamida qayta ishlanib, kognitiv bog'liqliklar diagrammalar ko'rinishida shakllantirildi.

Tadqiqotning materiallari sifatida O'zbekiston Respublikasi Prezidentining ma'naviy-ma'rifiy sohaga oid farmonlari, "Qur'oni Karim" oyatlarining tafsiri, Abu

Ali ibn Sino va imom al-Buxoriy asarlari hamda zamonaviy bioetikaga oid xalqaro ilmiy nashrlar asos qilib olindi.

Natijalar. TDTU talabalari o'rtasida o'tkazgan sotsiometrik so'rovnomamiz natijalari islom ma'rifatining tibbiy faoliyatga ta'sirini uchta asosiy klasterda namoyon etdi. Har bir klaster bo'yicha respondentlarning ijobiy javoblari quyidagicha taqsimlandi:

1. Ma'naviy-axloqiy filtrlar klasteri (Deontologik ko'rsatkichlar):

Respondentlarning mutlaq ko'pchiligi islomiy tushunchalarni kasbiy mas'uliyatning asosi deb biladi:

Al-Omonah (Omonatdorlik): Talabalarning 92% qismi ushbu qadriyatni shifokor sirini saqlash va bemor daxlsizligini ta'minlashning eng mustahkam "ichki filtri" deb e'tirof etdi.

Al-Ihsan (Ezgulikni mukammallashtirish): 88% respondent ushbu tamoyilni tibbiy xatolarni minimallashtirish va o'z ustida muntazam ishlash uchun asosiy ma'naviy stimulyator deb hisoblaydi.

2. Bioetik prinsiplarning islomiy asosi (Qiyosiy model):

Tadqiqotning eng muhim ilmiy natijasi — islom ma'rifatining zamonaviy xalqaro bioetika bilan 100% kognitiv uyg'unligi aniqlanganidir. Quyidagi qiyosiy tahlil jadvali buni isbotlaydi:

Bioetika tamoyili (Xalqaro standart)	Islom ma'rifat asosi (qadriyat)	Tibbiy-amaliy ahamiyati
Avtonomiya	Al-Ixtiyor (inson irodasi)	Bemorning muolajaga ongli va erkin roziligi
Ezgulik ko'rsatish	Al-Maslaha (umumiy manfaat)	Shifokor faoliyatining faqat bemor foydasiga yo'naltirilishi
Zarar yetkazmaslik	La darar va la dirar (zarar berish va zarar bilan javob qaytarish yo'q)	"Primum non nocere"- avvalambor zarar yetkazmaslik prinsipi

Adolatlilik	Al-Adl (ijtimoiy adolat)	Tibbiy xizmat va resurslarning barcha uchun teng taqsimlanishi
Konfidensiallik	Al-Omonah (omonatdorlik)	Bemorning shaxsiy va tibbiy sirlarini qat'iy muhofaza qilish
Professionalizm	Al-Ihsan (mukammallik)	Har bir tibbiy amalni mas'uliyat bilan bajarish

3. Ruhiy barqarorlik va "Ma'naviy immunitet":

Tadqiqot natijalariga ko'ra, islomiy ma'rifat talabalarda "Psixologik rezistentlik" (chidamlilik)ni shakllantiradi. So'rovnomada ishtirok etganlarning 76% qismi Islomdagi "Sakinat" (xotirjamlik) va "Sabr" tushunchalari tibbiyot xodimlaridagi emotsional charchash sindromiga qarshi eng samarali ma'naviy vaksina ekanligini tasdiqladi.

Xulosa

O'tkazilgan kompleks tadqiqotlar, qiyosiy-falsafiy tahlillar va sotsiometrik so'rovnomalar natijasida quyidagi fundamental xulosalarga kelindi:

Strategik Filtr: Islom ma'rifati hozirgi globallashuv va axborot xurujlari sharoitida shaxs ongi uchun nafaqat e'tiqodiy asos, balki yot g'oyalardan himoya qiluvchi "kognitiv va ma'naviy immunitet" vazifasini o'tamoqda.

Etik Mutanosiblik: Islomiy qadriyatlar (Adl, Ihson, Omonat) zamonaviy xalqaro bioetika tamoyillari bilan 100 foizlik mutanosiblikka ega ekanligi isbotlandi. Bu esa bo'lajak shifokorlar uchun diniy ma'rifat va kasbiy etikaning uzviy bog'liqligini ko'rsatadi.

Psixologik Rezistentlik: Ma'naviy qadriyatlar talabalarda stressga chidamlilikni oshiruvchi va "emotsional charchash" sindromining oldini oluvchi muhim omil bo'lib xizmat qiladi.

Xulosa o'rnida ta'kidlash joizki, Islom ma'rifati — bu o'tmish asari emas, balki kelajakning sog'lom jamiyatini qurish uchun zarur bo'lgan ma'naviy-axloqiy konstitutsiyadir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. (Yangi tahrir). — Toshkent: "O'zbekiston", 2023.
2. Mirziyoyev Sh.M. "Yangi O'zbekiston strategiyasi". — Toshkent: "O'zbekiston", 2021.
3. Qur'oni Karim. Ma'nolarining tarjima va tafsiri (Abdulaziz Mansur tahriri ostida). — Toshkent: "TIU", 2018.
4. Abu Ali ibn Sino. "Tib qonunlari". I-V jildlar. — Toshkent: "O'zbekiston milliy ensiklopediyasi", 1992-1995.
5. Imom al-Buxoriy. "Al-Adab al-Mufrad" (Adab durdonalari). — Toshkent: "Hilol-Nashr", 2020.
6. Beauchamp T.L., Childress J.F. "Principles of Biomedical Ethics". 8th Edition. — Oxford University Press, 2019. (Xalqaro bioetika bo'yicha asosiy darslik).
7. Sodiqov A.S. "Tibbiy deontologiya va etika". — Toshkent: "Abu Ali ibn Sino nomidagi nashriyot", 2004.
8. World Medical Association. "Declaration of Geneva: The Physician's Pledge". — WMA, 2017.
9. Karimov I. "Islom ma'rifati va zamonaviy tibbiyot: Integratsion tahlil". // "O'zbekistonda sog'liqni saqlash" jurnali, №3, 2022.
10. Toshkent tibbiyot akademiyasi axborotnomasi. "Talabalarning ma'naviy portreti va kasbiy shakllanishi" mavzusidagi ilmiy-amaliy konferensiya materiallari. 2023.